

Venäläisten totuus ja totuus venäläisistä

Venäjän kielessä tarjolla on kaksi totuutta. Siitä huolimatta on vaikea ymmärtää, että niin suuri osa venäläisistä kokee hyökkäyksen Ukrainaan oikeutettuna tai suorastaan välttämättömyytenä.

NE JOTKA MUISTAVAT NEUVOSTOAIKAA, muistavat varmaan myös ”Pravda”-lehden. Se oli pääasiallinen uutislähde useimmille neuvostoihmisille. Valtio tiedotti lehdessä kaiken sen, mitä kansalaisten haluttiin tietävän, eikä siinä ollut mitään turhaa. Sivuja oli neljä tai kuusi. Jokainen sana oli tarkoin harkittu. Pravda ilmestyy edelleen Venäjän kommunistisen puolueen äänenkannattajana. Painos on 130 000 neuvostoajan 10 000 000:n sijasta.

Monet tietävät, että pravda tarkoittaa totuutta, mutta harva on perillä siitä, millaisesta totuudesta on kyse. Venäjän kielessä on nimittäin kaksi sanaa, jotka kummatkin tarkoittavat totuutta. Sanalla ”pravda” viitataan arkipäiväiseen totuuteen, joka koskee jotakin todellisuuden osaa. Tämän lisäksi on olemassa toinen venäjän kielen sana ”istina”. Se viittaa ylevään, henkiseen totuuteen, jota ei voi kyseenalaistaa. Pravda on subjektiivinen käsite, minkä vuoksi pravdoja voi olla erilaisia riippuen siitä, kenen totuudesta on kyse. Istina on objektiivinen, se on ja pysyy, siitä ei voi kiistellä, koska se on ihmismielen yläpuolella. Kumpikin sana kääntyy suomeksi sanalla ”totuus” ja englanniksi sanalla ”truth”.

Yllä kuvattuihin sanoihin pravda ja istina liittyy kaksi paradoksia. Ensimmäinen niistä liittyy lehden nimeen. Lehdenhän piti kertoa neuvostokansalaisille uskottava totuus siitä, mitä tapahtuu Neuvostoliitossa ja koko maailmassa. Mutta sana pravda viittaa tarkkaan ottaen subjektiiviseen totuuteen, joka määritelmän mukaisesti voi olla sen esittäjän valitsema osatotuus, eikä kaiken kattava lopullinen totuus. Perustaessaan lehteä ja antaessaan sille tämän nimen Lenin ei ilmeisesti tullut miettineeksi tätä.

Tarkemmin ajatellen nimi sopii lehdelle erinomaisesti: Pravdassa kerrottiin harvoin varsinaisia valheita, mutta se, minkälaisia totuuksia lukijoille kerrottiin, oli osa tarkkaan suunniteltua tiedottamisstrategiaa. Tällainen tiedonjakaminen opetti ihmisille medialukutaitoa. Valistunut neuvostokansalainen osasi lukea lehteä myös rivien välistä; olennaisempaa oli usein se, mitä ei sanottu. Haastava ympäristö pisti myös kirjailijat kirjoittamaan niin, että viranomaiset eivät saaneet heitä kiinni mistään luvattomasta, mutta lukijat ymmärsivät, mitä tekstillä haluttiin sanoa.

Toinen totuus-sanoihin liittyvä paradoksi liittyy sanan istina epämääräiseen määritelmään. Sitä käytetään kuvaamaan myös tieteellistä totuutta, mutta arkipuheessa se pikemminkin viittaa mystiseen jumalalliseen totuuteen, jossa on mukana moraalisia aspekkeja. Se kuvastaa ihmisenä

olemisen ydintä, pyrkimystä parempaan ihmisyyteen.

Kysymys ihmisen mahdollisuudesta saada totuudellista kuvaa reaalimaailmasta on ollut läntisen filosofian keskeisiä teemoja vuosituhansien ajan. Avainkäsitteitä ovat realismi vs. idealismi ja absolutismi vs. relativismi. Suomalaisista filosofiista sitä ovat käsitelleet muun muassa Ilkka Niiniluoto ja Antti Hautamäki. Kun venäläiset filosofit ovat pohtineet tätä asiaa, heidän lähestymistapansa on toinen: ihmisen suhdetta olevaan ja mahdollisuuksia saada siitä tietoa tarkastellaan eri sivilisaatioiden ja uskontojen näkökulmasta.

Venäläiset filosofit johdattelevat meidät myös tämän artikkelin otsikon toisen teeman ytimeen: millaisia venäläiset ovat. Missään muussa maassa filosofit eivät ole pohtineet oman kansansa asemaa maailmassa sellaisella antaumuksella kuin Venäjällä. Omia tulkintojaan ovat esittäneet käytännössä kaikki venäläiset filosofit (Vladimir Solovjov, Pjotr Tšaadajev, Ivan Iljin, Aleksandr Zinovjev, Dmitri Lihatšov jne.). Venäjällä on julkaistu myös kymmeniä, ehkä satoja kirjoja, joissa verrataan venäläistä kulttuuria (merkityksessä ”mentaaliteetti, arvot, asenteet, instituutiot, käyttäytymisnormit jne.”) muihin kulttuureihin. Kaikesta filosofoinnista huolimatta (tai sen takia?) venäläiset ovat itse edelleen ymmällään omasta identiteetistään. Matka itseymmärrykseen on siis edelleen kesken.

IDÄN JA LÄNNEN VÄLISSÄ

VENÄLÄISEN ITSEYMMÄRRYKSEN keskeinen elementti on oman kulttuurin maantieteellinen ja henkinen aseointi idän ja lännen väliin. Sen seurauksena venäläisten keskuudessa on aina ollut vallalla kaksi kilpailevaa näkemystä, joita ovat edustaneet länsimieliset ja heidän vastustajansa. Jälkimmäisen ryhmän sisällä on ollut sekä jyrkkiä panslavisteja että niitä, jotka tähyilevät Aasian suuntaan. Avainkysymys on aina ollut nimenomaan suhtautuminen länteen. Jo 1800-luvulla oli kiivaita kiistoja zapadnikien (länsimielisten) ja slavofiilien välillä. Viime vuosisadan alkupuolella nosti päätään vaikutusvaltainen euraasialainen liike, joka korosti Venäjän henkistä yhteyttä Aasian maiden kanssa.

Kaksijakoisuus näkyy edelleenkin Venäjän kansassa. Levada-tutkimuskeskus on selvittänyt venäläisten asenteita ja mielipiteitä jo kolmen vuosikymmenen ajan. Yksi vakiokysymys on ollut suhtautuminen länteen (länsimai-

hin). Kokonaisuudessaan negatiivisesti suhtautuvia on enemmän kuin positiivisesti suhtautuvia. Olennaista on kuitenkin mielipiteiden jakautuminen. Viimeisessä kyselyssä ennen Venäjän hyökkäystä Ukraina 70 % alle 25-vuotiaista suhtautui länteen positiivisesti, kun taas yli 50-vuotiasta vain 20 %. Iän ohella asenteisiin vaikuttavat suuresti koulutustaso ja asuinpaikka. Jos olet kaksikymppinen moskvalainen opiskelija, olet melko todennäköisesti länsimielinen. Jos taas olet Baikalin rannalla Siperiassa asuva eläkeläinen, länsi on sinulle punainen vaate ja lisäksi muistelet todennäköisesti kaihoilla Neuvostoliiton kulta-aikaa, jolloin elämässä kaikki oli selkeää ja turvallista. Tämä oli siis tilanne ennen sotaa.

Venäläisten johtajien joukossa slavofiilisyyttä on ollut vallitseva ideologia. Toki muutamia poikkeuksia on ollut viime vuosisadallakin. Hruštšov oli oman aikansa perspektiivistä katsottuna rohkea uudistaja, joka yritti ottaa oppia myös lännestä muun muassa tuomalla maissin viljelyn Neuvostoliittoon. Gorbatšov halusi viedä läpi perestroikan ja lisätä glasnostia, avoimempaa hallintokulttuuria. Kumpikaan heistä ei ole ollut suosittu Venäjällä.

Mielenkiintoinen tapaus on Medvedev, joka ”tuurasi” Putinia yhden kauden presidenttinä. Hän oli moderni ja nuorekas johtaja, joka piti englantilaisesta rockista. Suurta kannatusta hän ei kuitenkaan saanut presidenttikaudellaan eikä myöhemminkään, koska oli ja on kansan silmissä aivan liian heikko johtajaksi. Putin osoitti alkuvaiheessa kiinnostusta demokratian lisäämiseen ja hyvien suhteiden luomiseen länsimaihin, mutta pian innostus laantui, kun demokratia teki asioiden hoitamisen hankalaa eikä keskustelu lännen kanssa sujunut hänen toivomallaan tavalla.

Venäläisten dualistisesta kaksijakoisesta maailmankuvasta kirjoitti aikoinaan Juri Lotman, Tartossa neuvosto-aikana vaikuttanut maailmankuulu semiotikko ja kulttuurintutkija. Dualismi ei kuitenkaan tarkoita vain mustavalkoista joko–tai-ajattelua, joka jakaa ihmiset kahteen leiriin vaan se on myös jonkinlaista sekä–että-ajattelua, jossa mielipide voi vaihdella nopeastikin tilanteesta riippuen. Vaikka venäläiset ilmaisevat mielipiteensä usein voimakkaasti tunteellisin sananvalinnoin, se ei tarkoita, etteivät asenteet voisi muuttua otollisten olosuhteiden vallitessa päinvastaisiksi. Tämä antaa toivoa sille, että asiat voivat muuttua lyhyessäkin ajassa.

Venäläisille sijoittuminen idän ja lännen väliin merkitsee myös itäroomalaista (bysanttilaista) kulttuuriperintöä, joka näkyy ortodoksisessa uskonnossa. Eräät venäläiset filosofit ja ideologit liittyvät Bysantin perintöön myös arvoasetelman. Heidän mukaansa Venäjä ei ole vain idän ja lännen välissä vaan myös henkisesti niiden yläpuolella. Sitä heijastaa muun muassa venäläisen kirjallisuuden ja muun taiteen yliverisuus maailmassa. ”Henkinen ylemmyys” näkyy myös Putinin retoriikassa, kun hän puolustaa perinteisiä arvoja ja kammoksuu länteen pesiytynyttä liberaalia ajattelua. Tarkkaavainen lukija näkee tässä yhtäläisyyttä Suomen kristillisdemokraattien arvomaailmaan. Kovin kaukana ei olla ”koti, uskonto ja isänmaa” -hengestä, jota aikoinaan kookoomuskin viljeli. Isänmaa-akselilla löytyy linkki myös perussuomalaisen maahanmuuttovastaisuuteen: vrt. ”Suomi suomalaisille” – ”Venäjä venäläisille”.

Venäjän sijoittumista idän ja lännen väliin voi pohdita myös kansainvälisten kulttuurivertailujen valossa. Tunnetuimpia (ja parjatuimpia) tällaisia tutkimuksia on hollantilaisen sosiologin Geert Hofsteden kuuteen dimensioon perustuva maiden vertailu. Kun siitä lasketaan kahden kulttuurin etäisyydet toisistaan kunkin kriteerin kohdalla, saadaan luvut ynnäämällä tietynlainen ”kulttuurien etäisyysindeksi”. Venäjä ja Yhdysvallat ovat näin laskettuna lähes toistensa täydellisiä vastakohtia. Ei ole yllätys, että niiden on vaikea ymmärtää toisiaan. Venäjän lähimmät kulttuurinaapurit ovat näiden lukujen valossa Ukraina, Valko-Venäjä, Bulgaria, Romania ja Serbia. Venäjä on kuitenkin mentaalisesti selvästi lähempänä myös Kiinaa, Intiaa ja Lähi-idän maita kuin esimerkiksi Suomea.

USKO JOHTAJAAN SUURI, USKO DEMOKRATIAAN PIENI

KUN VENÄLÄISET ITSE pohdiskelevat omaa identiteettiään, he viittaavat usein niin sanottuun mongoli-ikeen aikaan (1240-1480). Sen katsotaan juurruttaneen venäläisiin aasialaisen hallintomallin, jonka keskeinen piirre on syvä usko ja luottamus johtajaan. Johtajan on myös osoitettava valtansa, mikä merkitsee usein sisäisten ja/tai ulkoisten vastustajien eliminointia.

Ollakseen suosittu johtajan on oltava slavofiili ja vielä tarkemmin russofiili. Kansan toiveita vastaavan presidentin suosio on yleensä hyvin korkea, kun taas keskinäisten kahinoiden sävyttämä duuma on ihmisten silmissä paljon vähemmän arvostettu. Presidentin mielipiteet lähesytyvät luonteeltaan ikuista totuutta, istinaa, duuman väitelyissä on kyse erilaisista pravdoista. Presidentti on yhtä kuin Venäjä. Jos vastustaa presidenttiä, vastustaa samalla Venäjää. Siksi yhdelläkään oppositiojohtajalla ei ole viimeisten 20 vuoden aikana ollut laajojen kansarivien kannatusta.

Länsimaista demokratiaa yritettiin istuttaa Venäjälle 1990-luvun alkupuolella Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen. Alun euforia vaihtui kuitenkin pian suuren pettymykseen. Ihmisten mieliin demokratia piirtyi kymmenien puolueiden keskinäisenä kilpalaulantana, jossa luvattiin kaikkea hyvää, mutta josta seurasi pelkkää kaaosta. Ensimmäinen ja viimeinen tilaisuus lähes aidon demokratian testaamiseen oli vuoden 1996 presidentinvaaleissa. Tärkein vaaleihin liittyvä kysymys oli, valitaanko Jeltsin toiselle kaudelle ja saako hän näin mahdollisuuden jatkaa markkinatalouden rakentamista vai tuleeko valtaan kommunistipuolueen puheenjohtaja Zjuganov, jolla oli laaja kannatus. Koska riski Zjuganovin valinnalle oli suuri, oligarkit lahjoittivat valtavat määrät ruplia Jeltsinin vaalikassaan. Sen lisäksi kassaan virtasi miljoonia dollareita myös länsimaista, jotka pelkäsivät Zjuganovin vievän maan takaisin neuvosto-aikaan. Vaalit olivat Venäjän johdolle oppitunti siitä, miten vaaleihin voidaan – ja joidenkin mielestä tuleekin – vaikuttaa. Myöhemmin vaikutuskeinoin liitettiin mielipidevaikuttaminen internetin välityksellä.

Tämän jälkeen täysin vapaita vaaleja ei enää järjestetty, vaan tilalle tuli niin sanottu ”ohjattu demokratia”. Siinä lähdetään siitä, että kansan kykyyn äänestää

oikein ei voida täysin luottaa vaan sitä on autettava tekemään oikea päätös jakamalla sopivaa informaatiota. Paljon puhuttu vaalivilppi on vain toissijainen vaikutuskeino. Oikeaan demokratiaan tottuneesta ohjattu demokratia tuntuu kauhealta ajatukselta, mutta ei tämä metodi ole täysin vierasta Venäjän ulkopuolellakaan. Eurooppalaisessa kontekstissa Turkki ja Unkari ovat omaksuneet samanlaisia piirteitä. Monissa muiden maasien maissa vastaavanlainen demokratia olisi nykytilanteeseen verrattuna suuri edistysaskel. Varmaan on myös niin, että länsimaissakin media ohjailee kansalaisten äänestyskäyttäytymistä omalla hienovaraisella tavallaan.

Venäjällä on tarkkaan seurattu, mitä samoina vuosina tapahtui Ukrainassa. Siellä pyrittiin vaaleihin, joissa kansalaiset pääsivät melko vapaasti ilmaisemaan mielipiteensä. Demokratian harjoittelu ei kuitenkaan sujunut ongelmitta. Tärkein vedenjakaja poliitikoilla oli suhtautuminen Venäjään ja länteen. Kun venäjämieliset olivat olleet neljä vuotta vallassa, kansa kyllästyi korruptioon ja huonoon hallintoon ja valitsi valtaan länsimieliset. Neljän vuoden päästä sama toistui toisin päin. Näin valta vaihtui jatkuvasti, kunnes poliittisiin puolueisiin kyllästynyt Ukrainan kansa tarttui viimeiseen oljenkorpeen ja valitsi presidentiksi täysin epäpoliittisen henkilön Volodymyr Zelenskyin, vähän samaan tapaan kuin tapahtui Ranskassa, kun Macron valittiin ensimmäiselle kaudelle. Zelenskyinkään hallintokauden alkutaival ei säästynyt skandaaleilta, mutta hänen päättäväinen toimintansa sodan aikana on tehnyt hänestä poikkeuksellisen suosituksen sekä kotimaassaan että lännessä.

Kun Venäjällä seurattiin Ukrainan kehitystä, siellä ei jäänyt huomaamatta, että demokratiaan pyrkimisestä aiheutunut sekava tilanne vaikeutti maan siirtymistä markkinatalouteen vielä enemmän kuin Venäjällä. Ukraina jäi myös kahden leirin väliin. Se pyrki vähitellen katkaisemaan poliittisia ja taloudellisia suhteita Venäjään, mutta yhteistyö lännen kanssa ei pystynyt kuitenkaan täyttämään tätä aukkoa. Tämän seurauksena Ukrainasta tuli Moldovan jälkeen Euroopan köyhin maa. Neuvostojen perinne oli tiukassa myös ihmisten tavassa toimia. Vuoden 2021 korruptiotilastoissa Ukraina oli Venäjää vähän parempi, mutta muun muassa Valko-Venäjän ja Albanian jäljessä.

VENÄJÄ HALUAA OLLA SUURVALTA

KUN ESIVANHEMPAMME asettuivat aikoinaan Suomen niemelle, he eivät varmaan pohtineet sitä, keitä asuu kyseisen paikan naapurissa. Tai jos pohtivat, niin johtopäätös olisi ollut suhteellisen positiivinen: naapurissa asui heimoja, jotka eivät valtavasti poikenneet tulijoista ja joiden kanssa tuli melko hyvin toimeen. Sittenkin Suomesta tuli Ruotsin osa ja rajasta itään muodostui vihollisraja. Venäjältä kasvoi vuosisatojen kuluessa Ruotsiakin suurempi suurvalta, jonka osana Suomikin oli runsaan vuosisadan. Historiallisen kehityksen seurauksena meidän kohtalona on se ikävä tosiasia, että meillä on nyt naapuri itsetunnon puutteesta kärsivä suurvalta.

Olemme tottuneet demokratiaan ja tasa-arvoon ainakin mentaalisisällä tasolla. Siksi meidän on hyvin vaikeaa

sietää suurvaltamentaliteettia. Siihen kuuluu ylimielinen asenne muihin kansoihin. Suurvallat, osin myös niissä asuvat ihmiset, tuntuvat ajattelevan, että he tietävät, mikä on muille maille hyväksi. Se oikeuttaa ja suorastaan velvoittaa niitä menemään ”auttamaan” muita kansoja. Tämä näkyi muun muassa Afganistanissa ja se näkyy kovin traagisella ja käsittämättömällä tavalla Venäjän hyökkäyksessä Ukrainaan.

Toinen suurvaltojen piirre on usko siihen, että niiden ei tarvitse noudattaa kansainvälistä oikeutta vaan ne voivat itse määrittellä, mikä on sallittua, mikä ei. Muistan, kun kansainvälisen oikeuden professori Jan Klabbers esiintyi Helsingin yliopiston juhlasalissa juuri sen jälkeen, kun Venäjä oli anneksoinut Krimin. Hän aloitti esityksensä sanomalla, että Venäjä on tässä rikkonut kansainvälistä oikeutta. Sitten hän jatkoi: ”Mutta niin on Yhdysvallatkin useaan kertaan viimeisten 15 vuoden aikana.”

Pieni ero toiminnoissa kuitenkin on, kuten toinen kansainvälisen oikeuden professori Martti Koskeniemi totesi Venäjän hyökättyä Ukrainaan: ”Yhdysvalloista poiketen Venäjä ei edes yritä keksiä hyväksyttävältä vaikuttavaa syytä hyökkäykselleen”. Tiettyä samankaltaisuutta retoriikassa kuitenkin on. Kun Yhdysvallat aloitti Afganistanin sotaretkensä, syynä oli alun perin sota terrorismia vastaan eli toisin ilmaistuna: kansallinen turvallisuus. Venäjä on käyttänyt omassa sotapropagandassaan samankaltaista retoriikkaa. Erotuksena on se, että Venäjä puhuu uhkasta.

Yksi kivi venäläisten kengässä on Kiinan nousu toiseksi maailmanmahdiksi ohii Venäjän. Kiinalla on omassa suurvaltapolitiikassaan erilainen aikaperspektiivi. Kun Yhdysvalloilla ja Venäjällä on kiire tehdä nopeita liikkeitä oman kansansa mielipiteen tyydyttämiseksi, Kiinassa tällainen paine on paljon pienempi, koska tähtäin on vuosikymmenien päässä. Kun maailmanpolitiikan ja kaupan keskustelua on ruvettu käydä entistä enemmän Venäjän ohii ja yli, Venäjän on pitänyt löytää historiastaan mainetkoja, joita muistella. Kertomusta siitä, että Venäjä pelasti maailman natsien kynsistä, on toisteltu entistä useammin. Se on lisännyt uudestaan Stalinin suosiota, mikä tietysti meiltä katsottuna näyttää makaaberilta.

Vaikka suurvallat ovat isoja ja voimakkaita, niitä yhdistää pelko sisäisiä ja ulkoisia vihollisia kohtaan. Tämän paljastavat kylmät tilastotiedot. Niiden sotilasmenot ovat suhteellisesti ottaen maailman suurimmat ja niillä on vankeja vankiloissaan suhteellisesti ottaen eniten maailmassa. Kaikkia ei toki pistetä vankilaan. Venäjällä suosittu, bardeiksi kutsutut artistit vallanpitäjät ovat usein jättäneet rauhaan. Heidän äänensä kuului silloinkin, kun Venäjä rupesi tukemaan Donbassin separatisteja, mutta tällä hetkellä heilläkin näyttää olevan vaikeuksia ilmaista itseään vapaasti.

MIKÄ SELITTÄÄ PUTININ SUOSION?

LEVADA-TUTKIMUSKESKUS on vuosittain mitannut Putinin suosiota erilaisin kyselyin. Kannatus on yleensä ollut varsin vankka, paljon suurempi kuin monilla de-

mokraattisten maiden valtionpäämiehillä. Viime vuonna Putinin suosio oli kuitenkin laskussa. Vain noin puolet toivoi hänen jatkavansa presidenttinä vuoden 2024 jälkeen. Liekö kannatuksen lasku ollut yksi syy sodan aloittamiseen? Tämähän on hallitsijoiden yleisesti käyttämä keino kotimaan ongelmien unohtamiseen.

Putinin suosiota selittää suurelta osin samat asiat kuin Erdoğanin, Orbánin ja Trumpin. Suurelle johtajalle annetaan ”pienet” rikkeet ja valehtelu anteeksi, jos hänet koetaan maan isäksi, joka huolehtii kansastaan. Paras keino sen osoittamiseen on yltiöpäinen isänmaallisuus, mikä tulkitaan siten, että johtaja ajattelee kansansa parasta. Johtajalle sallitaan myös kovat otteet ja puheet sisäisiä vastustajia kohtaan ja uhittelu ulkoisille vihollisille. Kokonaisuudessaan kyseisten johtajien nauttima kansansuosio on malliesimerkki psykologien määrittelemästä haloefektistä.

Putinin suosion selityksiin on kuitenkin lisättävä tietty Venäjä-lisä. Se kumpuaa kaaosmaisesta 1990-luvusta, kuten toimittaja Kalle Kniivilä hyvin kuvaa kirjassaan ”Putinin väkeä”. Tuolloin maan talous romahti, kun neuvostorakenteet olivat sortuneet ja uutta markkinälähtöistä yritystoimintaa ei oltu pystytty rakentamaan tilalle. Ihmiset näkivät nälkää ja raaka rikollisuus rehotti. Putin palautti maahan järjestyksen ja talous alkoi vähitellen toipua. Yhtä tärkeää oli kansainvälisen arvotuksen palauttaminen. Venäläiset kokivat, että heidät oli täydellisesti syrjäytetty maailmanpoliittisesta päätöksenteosta. Venäjän yli käveltiin menen tullen.

On tietyllä tavalla traagista, että Venäjä joutui hankkimaan arvostusta asevoimien kehittämisen avulla. Syyrian sodassa Venäjä koki ensimmäistä kertaa Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen, että se otetaan tasavertaisesti huomioon suurvaltojen keskustelussa. Tämä oli kuitenkin vain väliaikainen arvostuksen nousu. Nyt ollaan tilanteessa, jossa hyökkäyssota Ukrainaan on laskenut Venäjän kansainvälisen arvostuksen pohjalukemiin. Venäjän pitäisi valita toinen tie.

Vaikka Putinin suosio on ollut kaiken aikaa korkea, hänestä ei synny kovin hyvää kuvaa, kun ihmisiltä kysytään, minkä kansanosan etua hän ajaa. Ylivoimainen enemmistö on sitä mieltä, että hän ajaa armeijan ja oligarkkien etua, vain harvat uskovat hänen ajavan tavallisen ihmisen asiaa. Venäläiset näyttävät noudattavan ajattelumallia: monet asiat ovat pielessä ja johtajatkin ovat unohtaneet meidät, mutta ”this is my country”.

Kaikista taustatekijöistä huolimatta minun on vaikea ymmärtää sitä, että niin suuri osa venäläisistä kokee hyökkäyksen Ukrainaan oikeutettuna tai suorastaan välttämättömyytenä. Sitä ei selitä sodan aikana levitetty yksipuolinen propaganda. Venäjällä on kaiken aikaa ollut tarjolla myös vaihtoehtoisia venäjänkielisiä informaatiokanavia kuten ”Novaja gazeta”, ”Eho Moskvyy” ja ”Meduza”. Ne jakoivat virallisesta linjasta poikkeavaa informaatiota vapaasti vielä sodan ensimmäisinä päivinä. Internetin kautta on ollut mahdollisuus päästä lukemaan mitä tahansa uutisia, vaikkapa Yleisradion ”Novostia”. Monet tubettajat ovat olleet suosittuja nuorison keskuudessa. Tästä kaikesta huolimatta suuri(n) osa kansasta on valinnut virallisten tiedotusvälineiden pravdan.

LOPULLISTA TOTUUTTA EI OLE OLEMASSA

VENÄLÄISET ovat siis kovin erilaisia kuin me suomalaiset. Oikeastaan harvassa paikassa maailmassa rajanaapurit ovat niin erilaisia: eri kieliryhmän kieli, eri uskonto ja erilainen arvopohja. On kuitenkin hyvä muistaa, että venäläiset ovat mentaliteetiltaan ja arvoiltaan useimmissa asioissa suomalaisia lähempänä maailman keskiarvoa. Skandinavian protestanttiset maat muodostavat hyvin erikoisen alueen maailmassa. Arvoissamme ja tavassamme toimia on jotakin poikkeuksellista. Sen seurauksena olemme melkein millä tahansa mittarilla laskettuna maailman parhaita.

Tällä hetkellä suhtautumiseen venäläisiin vaikuttaa luonnollisesti Venäjän aloittama hyökkäyssota Ukrainaan. Mikään muu sota ei ole aikaisemmin tunkeutunut niin suurella voimalla meidän olohuoneisiimme. Median välittämät kuvat sodan julmuuksista ovat saaneet meidät vihaamaan ja halveksimaan Venäjää. Se on sattunut syvälle ja vienyt joitakin jopa yöunet ja työtehon. Sen vuoksi kaupankäynti ja muu yhteistyö Venäjän kanssa tuntuu mahdottomalta pitkälle tulevaisuuteen.

Kun tunnekuuhu laantuu, pystymme ehkä näkemään asian laajemmassa perspektiivissä. Vaikka Venäjä on juuri nyt silmissämme pahisten pahis, kaikki muutkaan eivät ole pulmusia ja silti voimme pitää yllä jonkinlaisia suhteita näihin maihin. Pystymme lomailemaan Turkissa, joka sortaa kurdeja systemaattisesti ja miehittää edelleen valtaamaansa kolmannesta Kyproksesta. Ostamme aseita Israelista, joka jättää jatkuvasti noudattamatta YK:n päätöslauselmia. Meillä on diplomaattisuhteet Saudi-Arabiaan, jonka ihmisoikeustilanne on ollut kestävä iät ajat ja joka käy aika ajoin pommittamassa jemeniläisiä. Käymme laajamittaista kauppaa Kiinan kanssa, joka kurittaa uiguurivähemmistöä kovalla kädellä. Meillä on erittäin lämpimät suhteet Yhdysvaltoihin, jonka sotilasoperaatioissa on kuollut toisen maailmansodan jälkeen miljoonia siviilejä.

Lopullista istinaa ei Venäjästä ole kuitenkaan olemassa; on vain subjektiivisia pravdoja. Suhtaudun itsekin tulkintoihini skeptisesti enkä ihmettele, jos joku toinen on toista mieltä. Mutta vaikea on venäläistenkin ymmärtää itseään. He toistavat usein Fjodor Tjuttševin vuonna 1866 kirjoittamia säkeitä, jotka vapaasti suomennettuna kuuluvat:

Järjellä Venäjää ei voi ymmärtää,
normaalimitoilla mitata:
Sillä on erityinen luonne,
Venäjään voi vain uskoa.

Viime kuukausien tapahtumien aikana monet venäläiset ovat menettäneet uskonsa isänmaahansa, jota he niin mielellään rakastaisivat.

Artikkelin kirjoittaja Arto Mustajoki on Helsingin yliopiston venäjän kielen emeritusprofessori. Hän on tutkinut mm. suomalaisten ja venäläisten mentaalaisia eroja, jotka näkyvät niin ajattelutavoissa kuin myös kommunikatiivisessa käyttäytymisessä.